

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

У 2002 році наукове співтовариство відзначило ювілей видавництва “Наукова думка” НАН України, початок якому був покладений 1922 року створенням Редакційно-видавничої комісії Всеукраїнської Академії Наук на чолі з академіком А.Ю. Кримським. З того часу і до сьогодні головним призначенням видавництва є випуск фундаментальних академічних праць, спеціальних довідників та словників.

У звітному році Науково-видавнича рада НАН України зосередила свою увагу на удосконаленні нормативно-правової бази видавничої діяльності НАН України (прийнята нова редакція Положення про Науково-видавничу раду НАН України, підготовлено проект Положення про періодичне видання НАН України), поширенні практики електронного розповсюдження наукових статей.

Протягом 2002 р. установами Національної академії наук України видано понад 720 наукових книг, з них 447 монографій та 280 збірників наукових праць.

Видавництво “Наукова думка” у звітному році випустило у світ 66 назв книг та журналів загальним обсягом 1476,8 друкованих аркушів і накладом 128,4 тис. примірників.

Значна увага приділялася реалізації проекту “Наукова книга”, започаткованому в 2001 р. Протягом 2002 р. за цим проектом побачили світ 12 наукових монографій, в тому числі такі фундаментальні праці: акад. НАН України Ю.М. Пахомов та ін. “Цивилизационные модели современности” (Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України), акад. НАН України В.В. Гончарук та ін. “Катализ. Механизмы гомогенного катализа, кластерные подходы, связь гомогенного и гетерогенного катализа” (Інститут колоїдної хімії та хімії води ім. А.В. Думанського НАН України, Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка), за ред. акад. НАН України Ю.Р. Шеляг-Сосонка “Зелена книга України. Ліси” (Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України), чл.-к. НАН України Ю.М. Мацевитий

“Обратные задачи теплопроводности”, т. 1 (Інститут проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України) та ін. Крім того, за проектом “Наукова книга” у видавництві опрацьовувалось ще 19 назв рукописів.

Подією у громадському житті України стало видання книги Б.М. Малиновського “Академік Борис Патон — праця на все життя”, в якій розглядається 40-річна діяльність президента Національної академії наук України акад. НАН України Б.Є. Патона.

Спільно з Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України надруковані маловідомі, проте дуже важливі, літературно-критичні праці видатних літературознавців Сергія Єфремова (“Вибране”) та Михайла Драй-Хмари (“Літературно-наукова спадщина”).

Завдяки плідній співпраці з Інститутом історії України НАН України у 2002 р. побачили світ ґрунтовні наукові праці: “Галицько-Волинський літопис” — пам’ятка історико-культурної спадщини українського етносу та “Політичний терор і тероризм в Україні XIX-XX ст. Історичні нариси”, де вперше підсумовується велика робота українських істориків з проблем терору і тероризму в Україні. Видрукувані робочі зошити літер А, Б, В, що складають перший том “Енциклопедії історії України”. Побачила світ багаторічна праця акад. НАН України В.М. Русанівського “У слові вічність (мова творів Т.Г. Шевченка)”, в якій докладно розглядається діалектична база поетичної мови Великого Кобзаря.

У межах проекту “Словники України” видано доопрацьований “Орфографічний словник української мови” (Бурячок А.А.). Спільно з Інститутом мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України продовжено видання “Етимологічного словника української мови” (підготовлено до друку 4-й том). Спільно з Українським мовно-інформаційним фондом НАН України підготовлено до друку “Словник наголосів” (Головащук С.І.) та однотомний “Фразеологічний словник української мови”.

Згідно з указом Президента України Л.Д. Кучми видавництво спільно з Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України підготувало до друку літературну спадщину Тараса Шевченка — чотири томи (з 3-го по 6-й) повного академічного дванадцятитомного зібрання творів Тараса Шевчен-

ка та чотири томи (з 2-го по 5-й) дванадцятитомного академічного зібрання творів О.Т. Гончара, проте через недостатнє державне фінансування в 2002 р. жодного тому не було видруковано.

Кількісні показники видавництва "Наукова думка" за останні 5 років наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Роки	Назв книг	Обсяг (обл.-вид. арк)	Тираж (тис. прим.)	Назв монографій
1998	72	1300	200	20
1999	60	1100	205	33
2000	52	1082	170	19
2001	72	1998	284	26
2002	66	1476,8	128,4	30

Сьогодні українські вчені широко використовують можливості публікації результатів наукових досліджень в інших видавництвах. Видавництво "А.С.К." надрукувало монографію акад. НАН України М.Г. Жулинського "Слово і доля" та продовжило випуск багатотомної монографії під загальною редакцією акад. НАН України О.М. Гузя "Механика композитов", видавши 11-й том "Чисельные методы". Видавництво "Абрис" видало "Філософський енциклопедичний словник", який готувався під керівництвом акад. НАН України В.І. Шинкарука. 1-й том "Антології української юридичної думки" (заг. ред. акад НАН України Ю.С. Шемшученка) вийшов у видавництві "Юридична книга". Два київських видавництва – "Обереги" та "Гелікон" – випустили в світ 2-й том праці акад. НАН України І.М. Дзюби "З криниці літ". У видавництві "Альтернативи" побачила світ монографія акад. НАН України П.П. Толочка "Ярослав Мудрий". Вперше висвітлена історія столітньої діяльності одного з найвідоміших мистецьких колективів України в монографії Ю.О. Станішевського "Національна опера України" (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М.Т.Рильського НАН України), надрукованій видавництвом "Музична Україна".

Суттєву увагу приділяли вчені НАН України підготовці підручників і посібників, активно співпрацюючи з науковцями вищих навчальних закладів України. Видавництво Київського національного університету ім. Тараса Шевченка випустило підручник "Державні фінанси України", авторами якого є О.Д. Василик (Інститут економіки НАН України) та його колега з цього університету К.В. Павлюк. Вінницьке видавництво "Нова книга" надрукувало "Англо-російсько-український словник з економіки та фінансів: навчальний посібник", підготовлений Д.П. Богинею (Інститут економіки НАН України) та Н.Д. Петровою (Київський міжнародний університет). Підручник акад. НАН України В.Д. Романенка "Основи гідроекології" та підручник акад. НАН України П.Г. Костюка та ін. "Біофізика" побачили світ у видавництві "Обереги". За редакцією акад. НАН України В.К. Мамутова у видавництві "Юрінком Інтер" видано підручник "Хозяйственное право".

Загалом у різних видавництвах за виключенням видавництва "Наукова думка" випущено 238 монографій вчених НАН України обсягом понад 4500 обл.-вид. арк.

Окремої уваги заслуговують роботи українських учених, видані провідними зарубіжними видавництвами. Найбільше публікуються за кордоном вчені, які працюють в галузі фізико-технічних та математичних наук. У видавництві "Taylor&Francis" (Лондон) побачила світ книга за редакцією акад. НАН України Б.Є. Патона "Космос: технологии, материаловедение, оборудование", а також монографії: Кац І.Я., чл.-к. НАН України А.А. Мартинюк "Stability and Stabization of Nonlinear Systems with Random Structure" (Інститут механіки ім. С.П. Тимошенка НАН України), чл.-к. НАН України Д.Я. Петрина та ін. "Mathematical Foundations of the Classical Statistical Mechanics. Continuous Systems" (Інститут математики НАН України).

У видавництві Kluwer Academic Publishers вийшли монографії: С.Д. Акбаров, акад. НАН України О.М. Гузь "Mechanics of Curved Composites" (Інститут механіки ім. С.П. Тимошенка НАН України), акад. НАН України С.В. Волков та ін. "Molten Salts: from Fundamentals to

Applications" (Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського), А.П. Ніколаєнко та ін. Resonance in the Earth-Ionosphere Cavity (Інститут радіофізики та електроніки ім. О.Я.Усикова НАН України) та ін.

Видавництво Springer Verlag надрукувало монографію акад. НАН України А.В. Скорохода та ін. "Random perturbation Methods with Applications in Science and Engineering". Праці співробітників Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України були видані видавництвом "Artech House" (Бостон-Лондон) - "Computer Simulation of Aerial Target Radar Scattering Recognition, Detection and Tracking" за ред. Ю. Ширмана, та видавництвом Chapman&Hall/CRC Press – "Canonical Problems in Scattering and Potential Theory" (авт. С.С. Віноградов та ін.). В цілому в 2002 р. зарубіжними видавництвами опубліковано 43 монографії українських учених обсягом понад 840 обл.-вид. арк.

З року в рік збільшується кількість літератури, що видається інститутами на дільницях оперативного друку. Сьогодні - це найдешевший засіб друку наукових праць, що, на жаль, відзначається на якості поліграфії. У 2002 р. інститутами на власних поліграфічних дільницях видано 136 монографій обсягом понад 2300 обл.-вид. арк.

Інститут математики НАН України видав монографію чл.-к. НАН України О.І. Степанця "Методы теории приближений". Працю чл.-к. НАН України Б.В. Гриньова та співавт. "Оптические монокристаллы сложных оксидных соединений" надрукував Інститут монокристалів НТК "Інститут монокристалів" НАН України. В Інституті держави і права ім. В.М.Корецького НАН України побачила світ "Руська (Волинська) метрика. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель 1569-1673". Найважливіші аспекти стратегії розвитку паливно-енергетичного комплексу розкрито в монографії чл.-к. НАН України О.І. Амоші та ін. "Екологічний механізм стратегії розвитку паливно-енергетичного комплексу України" (Інститут економіки промисловості НАН України)

Активно продовжував збільшувати обсяги друкованої продукції Видавничий дім "Академперіодика", створений у 2001 р. Переважно його діяль-

ність була спрямована на випуск періодичних видань НАН України. Протягом року було видано 79 номерів журналів (16 назв) та 6 випусків міжвідомчих збірників загальним накладом 37,91 тис. примірників.

У Видавничому домі побачили світ також 25 монографій загальним обсягом майже 550 обл.-вид. арк. і тиражем 20,45 тис. примірників. Серед них слід відзначити першу книгу 4-томного видання акад. НАН України А.П. Шпака та ін. «Актиноиды в самоорганизующихся системах», фундаментальне дослідження чл.-к. НАН України А.Ф. Улітка «Векторные разложения в пространственной теории упругости».

Крім цього друкарня Видавничого дому "Академперіодика" у 2002 р. видала 4 збірники наукових праць, матеріали 5 конференцій, 19 інформаційних видань, 10 авторефератів.

Поточні праці науковців публікувалися в 77 наукових журналах та майже 50 серійних виданнях НАН України. У звітному періоді почали виходити два нових журнали - "Геоінформатика" (Центр менеджменту та маркетингу в галузі наук про землю Інституту геологічних наук НАН України) та "Екологія довкілля та безпека життєдіяльності" (НАН України, Товариство "Знання", Міністерство освіти і науки України та Міністерство екології та природних ресурсів України). 18 журналів перекладались зарубіжними видавництвами англійською мовою. Журнали "Процессы литья" (Фізико-технологічний інститут металів та сплавів НАН України), "Специальная электрометаллургия" та "Техническая диагностика и неразрушающий контроль" (Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України) розірвали контракти з видавництвом Rieckensky Science Publishing (Англія) внаслідок невиконання останнім своїх зобов'язань. Журнали "Автоматическая сварка", "Специальная электрометаллургия" та "Термоэлектрика" перекладались англійською мовою та розповсюджувались силами редакції. Журнал "Проблемы криобиологии" всі статті друкував синхронно двома мовами - англійською та мовою оригіналу. Журнали "Фізика конденсованих систем", "Функціональні матеріали" та "Фізика напівпровідників, квантова та оптоелектроніка" продовжували видаватися виключно англійсь-

кою мовою. В цілому англійською мовою виходили в світ 25 журналів НАН України.

Проводилась робота щодо створення web-сторінок журналів НАН України, на яких у режимі відкритого доступу можна ознайомитися з опублікованими статтями або їх рефератами. Вже 24 академічних журнали вийшли в електронний простір. Необхідно прискорити цей процес, бо практика електронного розповсюдження статей дозволяє суттєво розширити читацьку аудиторію, що є одним з важливих факторів підвищення міжнародного рейтингу журналу.

Інтереси подальшого розвитку видавничої справи НАН України потребують більш тісної кооперації між видавництвами НАН України, відновлення системи книгрозповсюдження, зокрема суттєвого вдосконалення діяльності магазинів "Академкнига". Адже, відзначаючи поступове збільшення останніми роками наукового книговидання, необхідно відмітити практично цілковиту відсутність в країні ринку наукової книги.

Узагальнені показники наукового книговидання протягом 1998-2002 рр. представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Роки	Книги		З них монографій		Статей	
	Назв	Обсяг (обл.-вид. арк)	Назв	В тому числі виданих за кордоном	Всього	В тому числі в закордонних журналах
1998	605	9726	415	38	14296	3234
1999	634	9787	420	37	14923	3479
2000	606	11640	395	22	15278	3369
2001	661	12490	440	33	17744	3504
2002	727	13338	447	43	19619	4261

Детальна інформація щодо випуску установами НАН України друкованої продукції наведена в таблиці 5 "Додатків".